

Brevik, Hössö Mellangård

Av Ingolf Berg, Lidingö
oktober 2018

I husförhörslängden 1785 anges att Erik Eriksson f 1724 o h h Stina Gudmundsdr. f 1733 bor i Brevik. På 1790-talet flyttar deras dotter Maria Eriksdr f 1756 och hennes man Jöns Petersson f 1750 med deras 5 barn till Brevik.

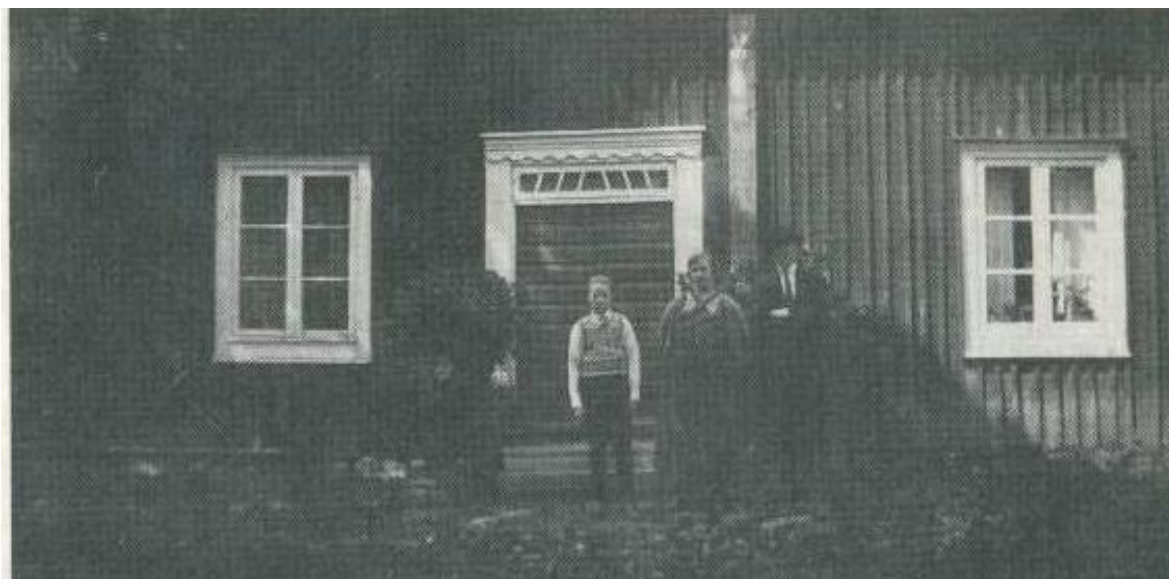
I husförhörslängden 1807-1815 för Kalvsviks socken finns inte Brevik upptaget. Stället anges som "Nybygget Brevik" i nästa längd för åren 1816-1821.

1828-1840 nämns under Stenvik "I en stuga" Johannes Månsson f 1766 i Väckelsång och hans hustru Ingrid Jönsdotter f 1763 i Kalvsvik som boende. Han bodde där ännu 1844. Vid kartläggningen av häradsallmanningen 1838 benämndes området "Brevikshultet" och hade olovligen intagits på allmanningen av innehavaren Johannes Månsson (f 1766) med hustrun Ingegärd Jönsdr. (f 1763). De hade fem barn. Stugan var "uppförd för 8 år sedan (dvs. 1830) i nedrutten timmer och duga ej till annat än bränsle". Bredvid stugan fanns en kåltäppa om 1 kappeland som var stenfritt. Odlingarna omfattade därutöver 1 tunnland jord som inte var stenbruten och därtill ¼-dels skäppeland som var upphackat.

I kartmaterialet från 1838 anges vidare att den gamla nedruttna stugubyggnad var 12 alnar lång, 7 alnar bred och 2½ aln hög med taket täckt med stickor och torv. Stugan innehöll stugurum, kammare och förstuga. På torpet fanns även en ladugård, uppförd sedan tidigare (omkring 1835) av stolpar och skiftesverk. Den var 16 alnar lång, 9 ¼-dels aln bred och 4 alnar hög, inredd till fähus, foderlada, och sädeslada. Ladugården hade ett halmtak. Odlingarna som tagits upp var 1 ½ tunnland, varav 1 tunnland var upphackat och rörkastat men ändå mycket skärvtigt. Det anmärktes på att det å norra delen av lyckan, som antagits och svedjat för ungefär fyra år sedan om 1 kappeland, likväl ej stenbrutits eller rothuggits.

På 1840-talet innehades Brevik av soldaten Fredrik Zackarias Kraft (f 1824) med regementsnummer 343:68 och torpare var hans son Jonas Zakariasson. Bosatta där var även Peter Johan Johansson (f 1816) o h h Cajsa Magnusdr. (f 1810) med barnen Christina (f 1842), Ingrid Sophia (f 1845), Sven Magnus (f 1848), Anders (f 1850) och Carl Johan (f 1853) som flyttat till Brevik 1842. Ett nytt boningshus uppfördes 1844 och familjen bodde där fram till 1890-talet. På 1870 och 1880-talet bodde även Sven Carlsson Fröberg (f 1848) o h h Kristina Petersdr. (f 1848) med barnen Sofia (f 1874), Carl August (f 1877) och Anna Louisa (f 1886) som inhyses. Det bodde således 4 vuxna och fem barn i Brevik som mest vid den tiden.

Den gråfärgade torpstugan, som låg mellan "Ola Pelles" och sjön Åsnen, innehöll 1 rum, kök och kammare samt farstu och oinredd vind. Stugan var omgiven av steniga åkertegar och på gårdsplanen fanns päronträd. År 1844 nämns ett nybygge under Hössö Mellangård (Brevik) med Johan Jonasson som innehavare (f 1816 i Vederslöv sn) och hans hustru Cajsa Magnusdr (f 1810 i Kalvsvik sn.). Han hade torpkontraktet ännu 1871 och skulle då, utöver dagsverken i Vevik, lämna 60 läster kol utifrån kolning av 18 famnars ved.

Från vänster sonen Herbert (f 1925), Edit (f 1899) och Hilding Karlsson (f 1903) som övertog torpet 1927. Huset i Brevik var uppfört omkring 1844. Bild från 1930-talet.

1871 och 1879 tecknade torparen Peter Johan Jonasson ett 8-årigt torpkontrakt på Brevik med Stephens på Huseby. Kontraktet förlängdes och 1887 "skulle han lämna 5 mansdagsverken/vecka, 40 kvinndagsverken under sommaren samt 100 kannor (262 liter) söt mjölk till rättaren i Vevik". Därutöver skulle 60 läster¹ kol lämnas, kolat av 18 famnar ved.

Malmupptagning skedde överlag av personer som genom anställning eller torpkontrakt var knutna till Huseby. Eftersom sjömalmen tillhörde Huseby kunde inte vem som helst plocka upp den. Rättaren Carl Johansson i Vevik skriver i ett meddelande 1880 till Huseby Bruk att "Torparen Peter Joh. Jonasson i Brevik frågar om han kan få taga malm" och intygar i samma meddelande att "Malmtagaren Carl Svensson i Vevik hafver omkring 170 tunnor malm upptagit och landfraktad intygas".

År 1886 fullgjorde torparen 260 mansdagsverken, tog upp 94 tunnor Åsnenmalm och lämnade 101 kannor mjölk. Arrendet uppgick till 329 kronor.

Vid sitt frånfalle 1904 lämnade Sven Karlsson Fröberg (1848 i Urshult sn) och hustrun Kristina Petersdr. (1842-1916) över torparrendet till sonen Karl August Fröberg (född 1877- omkom 1927 i en hästolycka vid stockkörning). Karl Augusts syster Jenny Augusta kallades "Kak-Jenny" (f 1888). Som gift var hon bosatt i Sjövik på Kläcklinge. System Sofia (f 1874) gifte sig med klockaren i Kalvsvik.

1914 hade torparen Karl Fröberg tre kor, 1 kalv, 2 bagagr/tackor, 2 smågrisar och 10 höns. Åkerarealen uppgick till 2,3 ha och ängen till 1 hektar. Bete fanns också på huvudgårdens skogsmarker. Skörden hade uppgått till 400 kg höstråg, 300 kg korn, 1500 kg havre och 400 kg potatis.

Den siste torparen var Hilding Karlsson (f 1903) från Björkelund i Kalvsviks sn.. Arrendet uppgick då till 3 mansdagsverken/vecka samt leverans av 5 liter mjölk till rättaren i Vevik varje vecka.

1927 skedde tillträdessyn i Brevik och av protokollet framgår att "stugan var 12,9 meter lång, 6,2 meter bred och 4 meter hög. (80 kvm i byggyta) i två våningsplan med spånklätt tak. Huset var inrett till förstuga, stuga, kök och en liten kökskammare samt ett boningsrum på nedre botten samt vinds- och våningskammare på övre botten. Det fanns vedbod och hemlighus samt potatiskällare. Ladugården av timmer hade spåntak till $\frac{3}{4}$ -delar och i övrigt halmtak. Den var 18 meter lång, 5,8 meter bred (104,4 kvm) och

¹ En läst motsvarade 2 kbm, dvs. totalt 120 kubikmeter träkol.

2,2 meter hög, inrymd till fähus, foderlada, loge och sädeslada.” Ladugården var säkerligen gammal eftersom den var så låg.

Hilding Karlsson från Björkelund i Kalvsvik sn. stannade i tre år och flyttade därifrån 1930, då han köpte ett ställe i Degerhaga, varefter torpet blev öde. Torpet kunde ha 4 kor, något ungdjur samt gris och höns. Oxe fanns inte. Hilding utförde 3 dagsverken per vecka i Vevik och skulle därutöver leverera 5 liter mjölk till rättaren där. Det sista boningshuset var byggt i början av 1900-talet (ersatte tidigare huset från 1844) och hyrdes vid slutet av andra världskriget ut som bostad för internerade kommunister.

Husgrunden i Brevik. Foto Anita Ståhl

Torpare på Brevik

- 1785 bor Erik Eriksson f 1724 o h h Stina Gudmundsdr. f 1733 i Brevik.
- 1809 hade Brevik rotenummer 313 och kompaninumner 68. Innehavare var den 36 år gamla soldaten Petter (Persson) Bredin som tjänstgjort i 4 år och 9 månader.

- 1820 söker Nils Nilsson (f 1785) o h h Stina Petersdr (f 1786) i Brevik om "fortfarande besittning av sin lägenhet på Hössöhalvön".
- Åboen Nils Månsson utköpes 1840 från Brevik av häradet med ersättningen 55 Riksdaler Banco för hus och odlingar.
- 1842 flyttar Peter Johan Jonasson (1816) till Brevik.
- År 1844 nämns ett nybygge under Hössö Mellangård (Brevik) med Johan Jonasson som innehavare (f 1816 i Vederslöv sn) och hans hustru Kajsa Magnusdr (f 1810 i Kalvsvik sn.).
- 1849 bodde soldaten Fredrik Zackarias Kraft (ålder 25 år) på soldattorpet som då hade nummer 343:68.
- 1871 Peter Johan Jonasson tecknar 8-årskontrakt.
- 1879 tecknade torparen Peter Johan Jonasson ett 8-årigt torpkontrakt på Brevik. Kontraktet förlängdes 1887 med ett års uppsägning.
- Pål Carlsson ("Påalt") från Järnsmedbacken tecknade den 25 mars 1881 på torpkontraktet till Brevik
- 1886 och 1887 Peter Johan Jonasson.
- 1904 lämnade Sven Karlsson Fröberg och hustrun Kristina Petersdr. över torparrendet till sonen Karl August Fröberg. Han omkom 1927 i en hästolycka vid stockkörning).
- Den siste torparen var Anders Hilding Karlsson från Björkelund i Kalvsviks sn. åren 1927-1930. Han var gift med Edith Viktoria, f Andersson och de hade sonen Karl Herbert Eugen.
- Uthyrt till förläggning för internering av kommunister under 2:a världskriget, därefter öde.